لي كىچياڭ زۇڭلي تىلشىلەر جيىنىنا قاتىناستى ٴارى جۇڭگولىق، شەتەلدىك تىلشىلەردىڭ سۇراۋىنا جاۋاپ بەردى

(باسى 3 ـ بەتتە)

ورتالىق راديو ـ تەلەۆيزيا باس ستانسياسى ورتالىق تەلەۆيزياسىنىڭ ٴتىلشىسى: مەملەكەت عىلىم ـ تەحنيكادا قۋدىرەتتى ەل قۇرۋدى العا قويدى، الايدا كەزەكتە ٴىشىنارا ٴتۇيىندى وڭىرلەر مەن شەشۋشى تەحنيكالار جاعىندا بىزدە ٴالى دە ولقىلىق ورىن تەبۋدە، اۋەلى، "كىلتەڭ" جاعدايلار جارىقتا شىقتى. وسىمەن بىرگە، ٴبىز ٴىشىنارا وڭاي ولجا تابۋ جايتىن دە بايقادىق، مىسالى: ٴىشىنارا وڭىرلەردە ٴىشىنارا جوعارى، جاڭا كاسىپ سالاسى ىنساندارىنىڭ زور كولەمدى ۇسىنىلىمىنىڭ اياقسىز قالۋى جارىققا شىقتى. ٴسىز وسىنداي جاعدايعا قالاي قارايسىز؟ الداعى ۋاقىتتا ٴبىز قانداي شارالار قولدانامىز؟ (تۇپنۇسقاداعى سوڭعى سويلەمدەر: الدا ۇكىمەت عىلىم ـ تەحنيكادا جاڭالىق اشۋدى ىلگەرىلەتۋ جاقتارىندا تاعى قانداي جاڭا شارالار اتقارادى؟)

لي كىچياڭ: كوپ جىلداردان بەرى ەلىمىز عىلىم ـ تەحنيكادا جاڭالىق اشۋ سالاسىندا ٴىشىنارا كەلەلى ناتيجەلەرگە يە بولدى، قولدانىلمالى جاڭالىق اشۋ سالاسىنىڭ دامۋى دا وتە تەز، الايدا نەگىزدىك زەرتتەۋ سالاسىندا شىنىمەن جەتەرسىزدىكتەر ساقتالۋدا. عىلىم ـ تەحنيكادا قۋدىرەتتى ەل قۇرىپ، عىلىم ـ تەحنيكادا جاڭالىق اشۋ قابىلەتىن جوعارىلاتۋدا، ٴسوز جوق، نەگىزدىك زەرتتەۋ مەن قولدانىلمالى نەگىزدىك زەرتتەۋ سىندى وسى نەگىزدى بەرىك قالاۋ كەرەك. تاعان قانشا تەرەڭ قالانسا، سونشالىق بيىك عيمارات سالۋعا بولادى. وڭاي ولجا تابۋعا بولمايدى، ٴاربىر قادامدى نىق باسۋ كەرەك.

كەزەكتە ەلىمىزدە تۇتاس قوعامدىق زەرتتەۋ ۇسىنىلىمىنىڭ GDPدا ۇستايتىن سالىستىرماسى ٴالى دە جوعارى ەمەس، اسىرەسە، نەگىزدىك زەرتتەۋ ۇسىنىلىمى زەرتتەۋ ۇسىنىمىنىڭ 6%ىن عانا ۇستايدى، ال دامىعان ەلدەردە ادەتتە 15% تە 25%كە دەيىن بولادى. ٴبىز كەلەر قادامدا نەگىزدىك زەرتتەۋ ۇسىنىلىمىن ارتتىرامىز، سونداي ـ اق عىلىم ـ تەحنيكا تۇزىلىسىندە ۇزدىكسىز رەفورما جاساپ، عىلمي زەرتتەۋ قىزمەتكەرلەرىنىڭ وزىندىك ۇقىعى بولۋىنا مۇمكىندىك جاسايمىز، عىلمي زەرتتەۋ قىزمەتكەرلەرىنىڭ قاراجاتتى پايدالانۋدا وزىندىك ۇقىعى بولۋىنا مۇمكىندىك جاساۋ وتە ماڭىزدى، عىلمي زەرتتەۋ قىزمەتكەرلەرى قىمباتتى زەيىن ـ زەردەسىن كەستە تولتىرۋ، باعالاۋ سياقتى ىستەرگە جۇمساسا بولمايدى، ولاردىڭ الاڭسىز زەرتتەۋمەن شۇعىلدانۋىنا مۇمكىندىك جاساۋ كەرەك، قوردالانعاندا عانا ناتيجە شىعارۋعا بولادى. وسى ارادا مەن جاس وقۋشىلارعا مىنانى ايتقىم كەلەدى: سەندەر بولاشاقتا قانداي كاسىپپەن شۇعىلدانساڭدار دا، قانداي مۇراتتارىڭ بولسا دا، ٴسوز جوق، نەگىزدىك بىلىمدەردى ۇيرەنۋدى كوشەيتۋگە ٴمان بەرىڭدەر، نەگىزگى قابىلەتتى بەكەمدەۋ جانە جاڭالىق اشۋ قابىلەتىن جەتىلدىرۋ ٴبىر ـ بىرىنە قايشى كەلمەي قاتار جۇرگىزىلە بەرەدى. اعاش قانشا ٴزاۋلىم بولعانىمەن، سايىپ كەلگەندە، تامىرىنان قورەك الادى. نەگىزدى مىقتاپ قالاساڭ، بولاشاقتا بىرەۋى ارقىلى باسقاسىن ٴبىلىپ، ٴار كاسىپتەن تارتىمدى ناتيجە شىعارۋعا بولادى.

جاڭالىق اشۋدا، سايىپ كەلگەندە، بازار كۇشىنە سۇيەنۋگە تۋرا كەلەدى. كاسىپورىن جاڭالىق اشۋدىڭ نەگىزگى تۇلعاسى. "14 ـ بەسجىلدىق" مەزگىلىندە ۇكىمەت عىلىم ـ تەحنيكا ۇسىنىلىمىن ۇزدىكسىز ارتتىرادى، سونداي ـ اق قوعامدىق كۇشتەرگە اناعۇرلىم كوپ سۇيەنۋ ارقىلى زەرتتەۋ ـ اشۋ ۇسىنىلىمىن ارتتىرادى، سوندىقتان ٴبىز "تۇتاس قوعام" سىندى وسى سالادا زەرتتەۋ ـ اشۋ ۇسىنىلىمىن ارتتىرۋىمىز كەرەك. مۇندا ٴىشىنارا مەحانيزمدى قولدانۋعا تۋرا كەلدى. مىسالى: بيىل ٴبىز جاساۋ كاسىبى زەرتتەۋ ـ اشۋ قاراجاتى ۇسىنىلىمىن قوسىپ ەسەپتەپ 100% شىعارىپ تاستاۋ شاراسىن قولداندىق، بۇل، ٴىس جۇزىندە، سالىق تيىمدىلىگى، ياعني بازارلانعان جالپىعا تيىمدىلىك جاساۋ ٴتۇزىمى ٴادىسى ارقىلى كاسىپورىنداردىڭ زەرتتەپ ـ اشۋعا قوسقان قارجىسىنىڭ قوزعاۋشى كۇشكە يە بولۋىنا مۇمكىندىك جاساۋ. ارينە، زەرتتەۋ ـ اشۋدا دارىندىلارعا سۇيەنۋ كەرەك، جۇڭگونىڭ دارىندىلار بايلىعى مول. ٴبىز، ٴبىر جاعىنان، باستاماشى، بىرەگەي دارىندىلاردىڭ اعالاپ العا شىعۋىنا مۇمكىندىك جاساۋىمىز كەرەك، ەندى ٴبىر جاعىنان، قاراپايىم ادامداردىڭ اقىل ـ پاراساتقا تولى ەكەندىگىن دە كورە ٴبىلۋىمىز كەرەك. وسى جىلدارى ٴبىز "كوپ بولىپ شارۋاشىلىق قۇرۋ، جالپى قاۋىمدىق جاڭالىق اشۋدى" ىلگەرىلەتىپ، "جالپى قاۋىمدىق جاڭالىق اشۋ" جاعدايىن قالىپتاستىرىپ، قولدانىلمالى جاڭالىق اشۋدى ىلگەرىلەتتىك، تۇتاس تۇلعالىق جاڭالىق اشۋعا دا اناعۇرلىم ۇلكەن كەڭىستىك الا كەلدىك.

ٴبىز عىلىم ـ تەحنيكادا ٴوز كۇشىنە سۇيەنۋ، ٴوزىن الۋەتتەندىرۋ كەرەك، عالىمدار جيەرلەنە قۇلشىنۋ كەرەك دەيمىز. بۇل حالىقارالىق سەلبەستىكپەن، كاسىپتەستەر اۋىس ـ كۇيىس جاساۋمەن بىرىنە ـ ٴبىرى قايشى كەلمەي قاتار جۇرگىزىلە بەرەدى. عالىمداعى ىزدەنىس جانە تاپقىرلىق، بايقاۋ سەلبەستىكتى قاجەت ەتەدى، بىرگە قۇلشىنۋدى قاجەت ەتەدى. تومەعا تۇيىقتىقتىڭ بولاشاعى بولمايدى، تىزبەكتى ٴۇزۋدىڭ كەمـ كەمگە دە پايداسى جوق. جۇڭگو ٴبىلىم مەنشىك ۇقىعىن قورعاۋ نەگىزىندە ٴار ەلمەن عىلىم ـ تەحنيكا سالاسىنداعى سەلبەستىكتى كۇشەيتىپ، ادامزاتتىڭ وركەنيەتتەن، العا باسۋىن بىرگە جەبەۋدى قالايدى.

امەريكا سىمدى تەلەۆيزيا اقپارات سايتىنىڭ ٴتىلشىسى: امەريكا مەن جۇڭگو ەكى ەلدىڭ قارىم ـ قاتىناسى وتكەن بىرنەشە جىلدا ديپلوماتيالىق قارىم ـ قاتىناس ورناتقاننان بەرگى قۇلدىراعان جاعدايعا ٴتۇستى، جۇڭگو جاقتىڭ جوعارى دارەجەلى ٴمانساپتىلارى مۇنىڭ ترامپ ۇكىمەتىنىڭ جۇڭگوعا قارسى ۇشقارى قاتە ساياسات اتقارۋىنان بولعانىن تالاي رەت ٴبىلدىردى، ولار دا امەريكا بايدەن ۇكىمەتىنىڭ بىلىقپالىقتى وڭاي الۋىن ٴۇمىت ەتىپ وتىر. الايدا، ۆاشينگتوننان كەلگەن كوپتەگەن ۇندەر جۇڭگو جاقتىڭ تۇجىرىمى مەن تۇرعىسىنىڭ ماڭىزدى ەكى تۇيىنگە ەلەۋسىز قاراعاندىعىن ٴبىلدىردى: ٴبىرى، ەكى جاقتىڭ قارىم ـ قاتىناسىنىڭ ناشارلاۋى ەكى جاقتىڭ سەبەبىنەن بولدى، جۇڭگو جاق ۇنەمى ايتقانداي جاۋاپكەرشىلىك بۇكىلدەي امەريكا جاقتا ەمەس؛ تاعى ٴبىر ٴتۇيىن، جۇڭگوعا ۇستانعان پوزيتسيا جانە كەلەلى ساياسات جاعىندا مەيلى بىندەتتىك تەگىن انىقتاۋ، الدە شياڭگاڭ، شينجياڭ سياقتى ماسەلەلەر بولسىن، امەريكانىڭ دەموكراتياشىلدار پارتياسى مەن رەسپۋبليكاشىلدار پارتياسى سىندى ەكى پارتيادا، شىنىن قۋعاندا، وسكەلەڭ ورتاق تانىم بار. ٴسىز امەريكاداعى وسىنداي كوزقاراسقا قانداي جاۋاپ بەرەسىز؟ اسىرەسە، امەريكا مەن جۇڭگو سىندى ەكى ەل كەلەر ايتادا الياسكادا بايدەن تاقتا شىققاننان كەيىنگى العاشقى جوعارى دارەجەلىلەر كەڭەسىن وتكىزۋ ساتىندە جۇڭگو جاق قاتىستى ساياساتتىق تۇرعىسىن رەتتەپ نەمەسە وزگەرتىپ، ەكى جاقتىڭ قارىم ـ قاتىناسىنىڭ قايتا اشىلۋىن جانە قالپىنا كەلۋىن ىلگەرىلەتە مە، جوق پا؟

لي كىچياڭ: وتكەن بىرنەشە جىلدا جۇڭگو مەن امەريكا قارىم ـ قاتىناسى شىنىمەن اۋىر قيىندىققا جولىقتى، ەكى ەلگە جانە دۇنيە جۇزىنە پايداسىز ىقپال الا كەلدى. جۇڭگو مەن امەريكا دۇنيە جۇزىندەگى ەڭ ۇلكەن وركەندەپ كەلە جاتقان ەل مەن ەڭ ۇلكەن دامىعان ەل رەتىندە، تاتۋلاسسا ەكەۋىنە دە پايدالى، مۇيىزدەسسە ەكەۋىنە دە زيياندى. جۇڭگو مەن امەريكانىڭ ديپلوماتيالىق قارىم ـ قاتىناس ورناتقانىنا 40 جىلدان استى، بوراندى ـ شاشىندى كۇندەردە قيىندىقتاردى باسىپ ٴوتىپ العا قاراي ٴجۇرۋى، سايىپ كەلگەندە، دۇنيە ٴجۇزىنىڭ دامۋ اۋقىمىنا ۇيلەسكەندىگىنەن، ەكى ەلدىڭ ٴتۇبىرلى مۇددەسىنە ۇيلەسكەندىگىنەن بولدى. ٴبىز ەكى جاقتىڭ ٴتوراعا شي جينپيڭنىڭ تاياۋدا زۇڭتۇڭ بايدەنمەن تەلەفوندا تىلدەسكەندەگى ٴسوزىنىڭ رۋحى بويىنشا ٴبىر ـ ٴبىرىنىڭ وزەكتى مۇددەسى مەن كەلەلى ٴجىتى قاداعالاپ وتىرعان ىستەرىنە قۇرمەت ەتىپ، ىشكى ساياسات پەن ىشكى جاقتاعى ىستەرگە ٴوزارا كيلىكپەۋ، قاقتىعىسپاۋ، قارسىلاسپاۋ، ٴوزارا قۇرمەت ەتۋ، سەلبەسىپ تەڭ يگىلىككە كەنەلۋ پرينسيپىن ۇستانىپ، ەكى ەل قارىم ـ قاتىناسىنىڭ اقاۋسىز، ورنىقتى بەتالىسقا قاراي دامۋىن ىلگەرىلەتۋدى ٴۇمىت ەتەمىز. بۇل ەكى ەل حالقىنىڭ مۇددەسىنە ۇيلەسەدى ٴارى حالىقارالىق قوعامنىڭ تىلەگى.

جۇڭگو ـ امەريكا ەكى ەلدىڭ تاريحي مادەنيەتى، دامۋ كەزەڭى، قوعامدىق ٴتۇزىمى ۇقسامايدى، ٴبىر ـ بىرىمەن ارالاسقاندا قايشىلىق بولۋدان، الاۋىزدىق بولۋدان ساقتانۋ قيىن، كەي كەزدەرى، اۋەلى، ٴبىرشاما قيان ـ كەسكى بولادى، تەتىك قالاي مامىلە جاساۋدا. جۇڭگو ـ امەريكا ەكى ەل حالقى اقىل ـ پاراساتتى، قابىلەتتى، ەكى جاق، سايىپ كەلگەندە، ٴبىر ـ بىرىنە قۇرمەت ەتىپ، تەپە ـ تەڭ مامىلەدە بولىپ تىلدەسۋ، كەڭەسۋ كەرەك. ٴبىز جۇڭگو مەن امەريكانىڭ كوپ سالادا، كوپ دەڭگەيدە كەڭەسۋىن ٴۇمىت ەتەمىز، ٴبىر مەزەت ورتاق تانىم قالىپتاستىرا الماسا دا پىكىر اۋىستىرىپ، سەنىمدىلىكتى ارتتىرىپ، كۇدىك ـ كۇمانىنان ايىعۋعا بولادى، بۇل الاۋىزدىقتى مەڭگەرۋگە جانە جويۋعا پايدالى.

جۇڭگو مەن امەريكا ەكى ەلدىڭ كەڭ كولەمدى ورتاق مۇددەسى بار، كوپتەگەن سەلبەستىك جاساۋ سالاسى بار. بىلتىر قات ـ قابات سوققى جاعدايىندا جۇڭگو مەن امەريكا ەكى ەلدىڭ ساۋدا كولەمى باياعىسىنداي 4 تريلليون 100 ميلليارد يۋانعا جەتىپ، 8.8% ارتتى. ٴبىز تاعى دا اناعۇرلىم كوپ زەيىن ـ زەردەمىزدى ورتاق تۇيىنگە قويىپ، ورتاق مۇددەنى كەڭەيتۋىمىز كەرەك. جۇڭگو مەن امەريكا ەكى ەل بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۇيىمى حاۋىپسىزدىك القالار كەڭەسىنىڭ تۇراقتى القا ەلى رەتىندە، دۇنيە ٴجۇزىنىڭ بەيبىتشىلىگىن، ورنىقتىلىعىن قورعاۋ، دۇنيە ٴجۇزىنىڭ گۇلدەنۋىن، دامۋىن جەبەۋ جونىنەن بىردەي ماڭىزدى جاۋاپكەرشىلىك ارقالايدى. جۇڭگو مەن امەريكا قاتىناسىنىڭ كەدەرگىلەردەن ٴوتىپ الدىعا قاراپ، جالپى تۇلعالىق ورنىقتى باعىتتا ٴجۇرۋىن ىلگەرىلەتۋ كەرەك.

شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ ٴتىلشىسى: ٴسىز بازار تۇلعالارىنىڭ ومىرشەڭدىگىن قاۋلاتىپ، بازار تۇلعالارىنىڭ ەكونوميكالىق دامۋداعى ماڭىزدى رولىن ساۋلەلەندىرۋ كەرەكتىگىن باسا دارىپتەپ كەلەسىز. قازىر ٴىشىنارا بازار تۇلعالارى ٴوندىرىس، تيجارات جۇرگىزۋ، ٴادىل باسەكە، بازار ورتاسى سياقتى جاقتاردا ٴبىراز قيىنشىلىقتار مەن كەدەرگىلەردىڭ بار ەكەنىن اڭىس ەتىپ وتىر. بيىل ۇكىمەت كاسىپورىندارعا كومەكتەسىپ قيىنشىلىقتارىن شەشىپ، ولاردىڭ جاڭا جالىندى كۇشتى تاسقىنداتۋى ٴۇشىن قانداي رەفورما شارالارىن شىعارادى؟

لي كىچياڭ: بىلتىر ٴبىز رەفورمانى ىلگەرىلەتكەندە مىنا ٴبىر ٴتۇيىندى كورنەكتىلەندىردىك، اتاپ ايتقاندا، ماكرولىق ساياساتتى بەلگىلەگەندە جانە اتقارعاندا بازار تۇلعالارىنىڭ قاجەتى تۇڭىرەگىندە ەسكەرىپ، بازار تۇلعالارىنىڭ قيىندىقتان ارىلىپ، ومىرشەڭدىكتى قاۋلاتىپ، جۇڭگو ەكونوميكاسىنىڭ نەگىزگى جۇلگەسىن كوتەرۋىنە دەم بەردىك. جۇڭگو رەفورما جاساپ، ەسىك اشقان 40 نەشە جىلدان بەرى ٴبىز سوتسياليستىك بازار شارۋاشىلىعىن دامىتىپ، بازار تۇلعالارىن ۇزدىكسىز جەتىلدىردىك جانە دامىتتىق. بازار تۇلعالارى جەتىلسە، بازاردىڭ بايلىقتى جايعاستىرۋداعى شەشۋشى رولىن تولىق ساۋلەلەندىرۋگە بولادى جانە ۇكىمەتتىڭ رولىن ٴتيىپتى جاقسى ساۋلەلەندىرۋگە بولادى. "13 ـ بەسجىلدىق" مەزگىلىندەگى 5 جىلدا، ٴبىزدىڭ بازار تۇلعالارىمىزدىڭ سانى 60 نەشە ميلليون ارتتى. بىلتىر ىندەتتىڭ سوققىسىندا، سوڭعى مەزگىلدە تەز قالپىنا كەلىپ ارتتى، قازىر بازار تۇلعالارىنىڭ جالپى سانى 130 نەشە ميلليونعا جەتىپ وتىر، ونىڭ ۇستىنە بىلتىر جەكە ساۋدا ـ ونەركاسىپشىلەردىڭ سانى تاعى دا 10 نەشە ميلليون ارتىپ، 80 نەشە ميلليوننان 90 نەشە ميلليونعا جەتىپ، 200 نەشە ميلليون ادامنىڭ جۇمىستانۋىنا باستاماشى بولدى. بازار تۇلعالارىنىڭ ومىرشەڭدىگىنىڭ قاۋلاۋى، جاندانۋ دارەجەسى جوعارىلادى، بۇل ۇكىمەتتىڭ رەفورمانى ىلگەرىلەتۋدەگى قۇلشىنۋ بەتالىسى.

بيىل ٴبىز ساياسات بەلگىلەۋ جانە اتقارۋدا تاعى دا ۇزدىكسىز تۇردە بازار تۇلعالارىن توڭىرەكتەي ىستەيمىز، بۇل ٴۇشىن "تومەنگە بەرۋ، باسقارۋ، قىزمەت وتەۋ" رەفورماسىن ۇزدىكسىز ىلگەرىلەتىپ، بازار تۇلعالارىنىڭ ٴومىر ٴسۇرىپ قانا قويماي، جاندانۋىنا مۇمكىندىك جاسايمىز. بىلتىر ٴبىز ٴتۇپ نەگىزدى ساقتاپ، بولاشاقتا قول جەتكىزۋ دەگەندى ايتتىق، بيىل، بازار تۇلعالارىن ساقتاۋدىڭ ٴتۇپ نەگىزى بولعاندا ترشىلىك تىنىسىن جالىنداتىپ، جۇڭگو ەكونوميكاسىنىڭ ومىرشەڭدىگى مەن سەرپىمدىلىگىن تولىق ايگىلەۋگە بولادى دەگەندى ايتتىق. سوندىقتان ۇكىمەت فۋنكتسياسىنا بۇرىلىس جاساۋدا وتە ماڭىزدىسى ـــ بازار تۇلعالارىنىڭ ٴتيىستى ۇقىق شەگىن ولارعا بەرىپ، ولاردىڭ رولىن ساۋلەلەندىرۋىنە مۇمكىندىك جاساۋ. تەكسەرۋ ـ بەكىتۋ بۇيىنىندا ٴبىز بۇيىندارى، ماتەريالداردى، قاراجاتتاردى، ۋاقىت شەگىن ۇزدىكسىز ازايتامىز. ٴبىر جاعىنان، بازار تۇلعالارىنىڭ اۋىرتپالىعىن جەڭىلدەتىپ، ەندى ٴبىر جاعىنان، ولاردىڭ باسەكەگە ەركىن قاتىناسۋىنا ىرىق بەرۋىمىز كەرەك.

ارينە، باسەكە دەگەندە ٴادىل باسەكە بولۋ كەرەك، مۇندا، ٴسوز جوق، باقىلاۋ ـ باسقارۋ بولۋى كەرەك. ٴادىل، ادىلەتتى باسقارعاندا عانا، بازار تۇلعالارىنىڭ ناعىز جاساماپازدىقتى كورسەتۋىنە مۇمكىندىك جاساۋعا بولادى. سوندىقتان ٴبىز تومەنگە بەرۋ مەن باسقارۋعا قاتار ٴمان بەرىپ، باقىلاۋ ـ باسقارۋ تاسىلىنە جاڭالىق ەنگىزىپ، ٴىس بارىسىنداعى، ىستەن كەيىنگى باقىلاۋ ـ باسقارۋدى كۇشەيتۋىمىز كەرەك، مۇنىڭ بارلىعى رەفورما. ٴبىز "ينتەرنەت +"، زاتتار ينتەرنەتى سياقتى جاڭا كاسىپ كۇيلەرىن قولدايمىز، ٴبىراق الۋان ٴتۇرلى الدامشىلىقتا، وتىرىك جاساپ سەنىمنەن ايرىلۋعا نەمەسە جاڭا كاسىپ كۇيىن جەلەۋ ەتىپ الدامشىلىق ىستەۋگە، زاڭسىز قارجى توپتاۋعا باتىل قارسى تۇرۋىمىز كەرەك، ويتكەنى بازار بىلىقسا، ادىلدىك بولمايدى، باسەكە جالعاسا المايدى، اناعۇرلىم قۋاتتى ومىرشەڭدىك ايگىلەنبەيدى.

ۇكىمەت ۇكىمەتتىك قىزمەت وتەۋدى ونان ارى ساپالاندىرىپ، كاسىپورىنداردىڭ ساپاعا ٴمان بەرىپ، سەنىمدىلىكتى ساقتاپ، دەن قويا تاپتەشتەۋدى ىستەپ، ٴونىم مەن قىزمەت وتەۋدىڭ باسەكەلىك قۋاتىن جوعارىلاتۋىنا ورتا ازىرلەۋ كەرەك. ۇكىمەتتىك قىزمەت وتەۋدەگى كاسىپورىندارعا، حالىق بۇقاراسىنا ساياتىن ۇنەمى ىستەۋگە ٴتيىستى ىستەردى جەلىدە بىترۋگە، الاقاندا بىترۋگە، ٴبىر رەتتە بىترۋگە قۇلشىنىپ، بازار تۇلعالارىنىڭ اناعۇرلىم قۋاتتى ومىرشەڭدىككە يە بولۋىنا، قوعامنىڭ جاساماپازدىققا يە بولۋىنا مۇمكىندىك جاساۋ كەرەك.

تايۋان سىمىسىز جاساندى سەرىك تەلەۆيزياسىنىڭ ٴتىلشىسى: بيىل جىل باسىندا تايۋان جاق ۇلى قۇرىلتايىنا بەندەتتىڭ سوڭعى مەزگىلىندە اۋىس ـ كۇيىستى قالپىنا كەلتىرۋدى ٴۇمىت ەتەتىندىگىن ٴبىلدىردى. سونىمەن قاتار، ەكى جاعالاۋ قارىم ـ قاتىناسىندا كەزەكتە سابىسىنا ٴتۇسۋ نىشانى بايقالعان جوق، ۇلى قۇرىلتايى جاق بۇعان قالاي قارايدى؟ بولاشاقتا قالاي سايكەسەدى؟

لي كىچياڭ: ٴبىزدىڭ تايۋانعا قاراتقان ٴىرى باعىت ـ ساياساتتارىمىز دايەكتى جالعاسىپ كەلەدى ٴارى وتە ايقىن، ياعني ٴبىر جۇڭگو پرينسيپى مەن "92 ـ جىلعى ورتاق تانىمعا" تاباندى بولۋ. وسى العى شارت استىندا، ٴبىز تايۋانداعى ٴارقانداي ساياسي پارتيانىڭ، ۇيىمنىڭ بىزبەن قارىم ـ قاتىناس جاساۋىن قارسى الامىز ٴارى تايۋانداعى پارتيا ـ توپتار مەن ۇيىمداردىڭ، قايراتكەرلەردىڭ ەكى جاعالاۋ قارىم ـ قاتىناسى جانە ۇلتتىڭ بولاشاعى جونىندە بىزبەن كەڭەس وتكىزۋىن قارسى الامىز.

ٴبىز ەكى جاعالاۋ قارىم ـ قاتىناسىنىڭ بەيبىت دامۋى مەن وتاننىڭ بىرلىككە كەلۋىن ىلگەرىلەتۋگە تاباندى بولىپ، ٴارقانداي فورماداعى "تايۋان تاۋەلسىزدىگى" بولشەكتەۋ ارەكەتتەرىنە قارسى تۇرامىز ٴارى سىرتقى كۇشتەردىڭ كيلىگۋىنە قارسى تۇرامىز.

ٴبىز "ەكى جاعالاۋ ٴبىر وتباسىنىڭ ادامدارى" ۇستانىمىن باسشىلىققا الىپ كەلەمىز. سوڭعى جىلداردا تايۋان كاسىپورىندارىنا، تايۋاندىق باۋىرلاستارعا تيىمدىلىك جەتكىزەتىن ساياساتتاردى شىعاردىق، ٴبىرتالاي تايۋان كاسىپورىندارى مەن باۋىرلاستار يگىلىككە كەنەلدى. ٴبىز تايۋاندىق باۋىرلاستاردىڭ ۇلى قۇرىلتتىڭ دامۋ ورايىنان يگىلىكتەنۋىنە ۇزدىكسىز مۇمكىندىك جاساپ، ەكى جاعالاۋدىڭ توعىسا دامۋىن ۇزدىكسىز ىلگەرىلەتەمىز.

حالىق گازەتىنىڭ ٴتىلشىسى: ىندەت سياقتى فاكتورلاردىڭ ىقپالىمەن حالىق تۇرمىسى سالاسىندا ٴىشىنارا قيىن ماسەلەلەر كورنەكتىلەنە ٴتۇستى، ايتالىق، ەمدەلۋ، پەرزەنتتەردىڭ تاربيەلەنۋى، قارتتاردى كۇتىمدەۋ، بالالاردى باعۋ سياقتىلار ەلىمىزدىڭ ەكونوميكالىق، قوعامدىق دامۋىنداعى ولقىلىقتارعا اينالدى ٴارى حالىق بۇقاراسىنىڭ تابىس سەزىمى مەن باقىت سەزىمىنە ىقپال جاسادى. ۇكىمەت وسى قيىن ماسەلەلەردى شەشۋگە قايسى جاقتاردان كىرىسپەكشى؟

لي كىچياڭ: بيىل ۇكىمەتتىڭ جالپى شىعىسى بىلتىرعىدان ٴسال ارتتى، كولەمى از ەمەس، سوندىقتان مولشەرى مول، اۋماعى كەڭ حالىق تۇرمىسى سالاسىنا، اسىرەسە، مىندەتتى وقۋ ـ اعارتۋ مەن نەگىزدىك ەمدەۋگە كوبىرەك بەيىمدەلۋ كەرەك. ەگەر سوڭعى جارتى جىلدا ەكونوميكا ۇزدىكسىز جاقسارسا، اناعۇرلىم زور تەبىنمەن قارىز شىعىسىن قامتىعان قازىنالىق شىعىستى وسى سالالارعا اۋدارۋ كەرەك. بۇل سول جىلعى GDPدىڭ ارتۋىن جەبەۋدە كورنەكتى بولماۋى مۇمكىن، ٴبىراق ۇزاق بولاشاقتى دامۋ، حالىق تۇرمىسىنا تيىمدىلىك جاساۋ جونىنەن تىرەكتىك رولعا يە. ٴبىز حالىقتى وزەك ەتكەن دامۋ يدەياسىنا تاباندى بولۋىمىز كەرەك، بۇل شي جينپيڭنىڭ جاڭا ٴداۋىر جۇڭگوشا سوتسياليزم يدەياسىنىڭ ماڭىزدى مازمۇنى، حالىقتىڭ ۇكىمەتى حالىقتىڭ ارمان ـ تىلەگىن بيىك جۇرگىزۋ باعىتى ەتۋ كەرەك.

وقۋ ـ اعارتۋ مەن سالاماتتىق ٴاربىر وتباسىنىڭ، مەملەكەتتىڭ جانە ۇلتتىڭ بولاشاعىنا سايادى. مەن ەكى ماجىلىستە ۋاكىلدەر ۇيىرمەسىنىڭ قاراۋىنا قاتىناسقاندا، ٴبىر ورتا مەكتەپتىڭ باستىعى قازىر اۋدان، اۋىلداعى ورتا مەكتەپتەردە ساپالى وقىتۋشى بايلىعى كەمشىل، وقىتۋشىلارعا جاسالعان يگىلىك جوعارى ەمەس، وقۋ ماعلۇماتىنىڭ جوعارىلاۋى دا قيىن ەكەندىگىن ايتتى. ٴبىز بيىل بەكەم جاساپ، اۋدان، اۋىلداعى وقىتۋشىلاردى باۋلۋ ۇسىنىلىمىن ارتتىرىپ، ولاردىڭ قىزمەت ىستەي ٴجۇرىپ قولايلى تۇردە وقۋ ماعلۇماتىن جوعارىلاتۋىنا مۇمكىندىك جاساپ، اتاق باعالاۋدا ٴمان بەرۋ ساياساتىن جولعا قويامىز. قالالاردا شارۋا جۇمىسكەرلەردىڭ پەرزەنتتەرىنە قاراتا، قونىستانۋ كۋالىگىن السا بولعانى، ٴسوز جوق، ولاردىڭ ٴبىلىم الۋ ورايىنا يە بولۋىنا مۇمكىندىك جاسايمىز. استە وتباسى جاعدايىنىڭ، ٴوڭىرىنىڭ ۇقساماۋى سەبەبىنەن بالالاردىڭ باستاۋ سىزىعىندا كەنجە قالۋىن تۇدىرمايمىز. وراي ادىلدىگىندە وقۋ ـ اعارتۋ ادىلدىگى ەڭ زور ادىلدىك.

سالاماتتىق باقىتتىڭ نەگىزى ٴارى وندىرگىش كۇش. قازىر اۋدان، اۋىل نەگىزگى ساتىسىنداعى ەمدەۋ قۇرىلىمدارى مەن كۇشتەرى ٴالى دە ٴبىرشاما ٴالسىز، كوپتەگەن ادامدار اۋىرا قالسا ۇلكەن قالالارداعى ۇلكەن شيپاحانالارعا سابىلادى. بيىل ٴبىز كوپ ٴتۇرلى شارالارى قاتار جولعا قويا وتىرىپ اۋدان، اۋىل شيپاحانالارىنا، ەمحانالارىنا قاراتىلعان ۇسىنىلىمدى ارتتىرىپ، ەمحانالارداعى ەمدەۋ قامسىزداندىرۋى ارقىلى ەسەپتەن كوتەرۋ كولەمى مەن ۇنەمى كەزدەسەتىن اۋرۋلار ٴداري ـ دارمەكتەرىن ەسەپتەن كوتەرۋ كولەمىن كەڭەيتۋ، ٴداري ـ دارمەك پەن اقىسى جوعارى ەمدەۋ ماتەريالدارىنىڭ باعاسىن تومەندەتۋ سياقتىلاردا تۇگەلدەي بۇقارا شىنايى سەزىنە الاتىن شارالاردى جولعا قويامىز، ياعني بۇقارا اۋرۋ كورسەتكەندە كوبىرەك قولايلىلىققا يە بولۋىنا، اۋرۋ ەمدەتكەندە ازىراق اۋىرتپالىق ارقالاۋىنا مۇمكىندىك جاسايمىز. بۇل كەدەيلىكتەن ارىلتۋدان قامال الۋدىڭ جەتىستىكتەرىن بەكەمدەۋگە، اۋرۋ سەبەبىنەن قايتا كەدەيلەسۋدىڭ الدىن الۋعا دا ٴتيىمدى.

قارتتار كۇتىمحاناسى، بالاباقشا جاعىندا، ۇكىمەت قوعامدىق كۇشتەردى الەۋمەتتىك اۋماق قىزمەت وتەۋ كاسىبىن گۇلدەندىرۋگە جەتەكتەۋ ارقىلى سالىق سياقتى جاقتاردا مۇمكىندىگىنشە ٴتيىمدى قولداۋ كورسەتىپ، وتباسىلاردىڭ قارتتار كۇتىمحاناسى، بالاباقشا جاقتارىنداعى اۋىرتپالىعىن جەڭىلدەتىپ قانا قالماستان كوبىرەك مەيىر شاپاعاتقا بولەنۋىنە مۇمكىندىك جاساۋ كەرەك. قازىر بۇل سالادا ٴالى دە جەتكىزەمىز. جالپى ايتقاندا، حالىق تۇرمىسى جاعىندا ٴالى دە ستەر وتە كوپ، ٴبىز دامۋ بارىسىندا حالىق تۇرمىسى جاعىنداعى ۇزدىكسىز جاقسارتامىز. (تۇپنۇسقا: ...جاقتى كوبىرەك مەيىر سەزىنەرىن جەتكىزەمىز. جالپى ايتقاندا، حالىق تۇرمىسى جاعىندا ەستەن ... قالاي)

سينگاپۋر بىرلەسكەن تاڭ گازەتىنىڭ ٴتىلشىسى: جۇڭگو ەل ٴىشى ۇلكەن اينالىمىن نەگىزگى تۇلعا ەتكەن، ەل ٴىشى جانە حالىقارا قوس اينالىم ٴبىرىن ـ ٴبىرى جەبەيتىن جاڭا دامۋ ارناسىن قالىپتاستىرۋدى ورتاعا قويدى. مەنىڭ سۇرايىن دەگەنىم: بۇل جۇڭگونىڭ امەريكا قاتارلى باتىس ەلدەرىنىڭ "قورشاۋىندا" لاجسىز جولعا قويعان ستراتەگيالىق تاڭداۋ ەسەپتەلە مە؟ مۇنان سىرت، جۇڭگو ەل ٴىشى ۇلكەن اينالىمىن دامىتىپ، ىرىسىن كەڭ كولەمدى ەل ٴىشى بازارىن قالىپتاستىرعان كەزدە قانداي وزگەرىس الىپ كەلەدى؟ شەتەل قارجىسىنا قالدىراتىن كەڭىستىك كەلەشەكتە بارعان سايىن تارايىپ كەتەر مە؟

لي كىچياڭ: جۇڭگونىڭ جاڭا دامۋ كەزەڭىن تياناق ەتۋدى، جاڭا دامۋ ۇستانىمىن دايەكتىلەندىرۋدى، جاڭا دامۋ ارناسىن قالىپتاستىرۋدى، ەل ٴىشى ۇلكەن اينالىمىن نەگىزگى تۇلعا ەتىپ، ەل ٴىشى جانە حالىقارالىق سىندى قوس اينالىم ٴبىرىن ـ ٴبىرى جەبەۋدى العا قويۋى ـــ ەل ٴىشى بازارىن ۇلعايتۋمەن بىرگە، ەسىك اشۋدى دا كەڭەيتۋ دەگەندىك. جۇڭگو ەكونوميكاسى دۇنيە ٴجۇزى ەكونوميكاسىمەن الدەقاشان تەرەڭدەي توعىسىپ كەتتى، ٴبىر ـ بىرىمەن بىتە قايناستى دەۋگە بولادى، ەسىكتى جاۋىپ الۋدىڭ شىعار جولى جوق. جۇڭگو ەسىك اشۋدى ۇزدىكسىز، بىرقىتى تۇردە كەڭەيتەدى، بۇل جۇڭگونىڭ ٴوز مۇددەسىنىڭ قاجەتى ٴارى دۇنيە جۇزىنە دە ٴتيىمدى. جۇڭگو ىشكى سۇرانىس بازارىن ۇلعايتىپ، ٴوز دامۋىن جەبەۋمەن قوسا، شەتەل قارجىسىنا، شەتەل ونىمدەرى مەن قىزمەت وتەۋىنە دە ورا سان زور وراي تۋدىرادى. مەن ۋاكىلدەر ۇيىرمەلەرىنىڭ بايانداماسى قاراۋىنا قاتىناسقان كەزىمدە، ٴبىر كاسىپكەر ىشكى اينالىمدى مىقتى ۇستاۋدا ەل ٴىشى بازارىن اشۋ، قوس اينالىمدى مىقتى ۇستاۋدا حالىقارا بازارىن اشۋ كەرەك، ەكى بازاردى ٴوزارا تۇتاستىرۋعا دا بولادى دەدى. ونىڭ ٴسوزى قاراپايىم بولعانىمەن، جيناقى، ٴمانى تەرەڭ.

ەسىك اشۋ ٴار ەلدىڭ بىرگە قۇلشىنۋىن، باعدارلاس قوزعالۋىن قاجەت ەتەدى. 8 جىلدىق قۇلشىنىس ارقىلى بىلتىر شىعىس وڭتۇستىك ازيا ەلدەرى وداعىنداعى 10 ەل، جۇڭگو، جاپونيا، كورەيا، اۋستراليا، سينگاپۋر 15 ەل RCEP كەلىسىمىنە قول جەتكىزدى، بۇل دۇنيە جۇزىندەگى ەڭ ٴىرى ەركىن ساۋدا اۋماعى، ونى تۇرلىشە قوعامدىق تۇزىمدەگى، مادەنيەت ادەت ـ عۇرىپىنداعى، تۇرلىشە دامۋ كەزەڭىندەگى ەلدەر بىرگە قۇردى. بۇل ٴوزارا قۇرمەتتەسىپ، تەڭ مامىلە جاسالسا بولعانى، ورتاق تانىمعا كەلۋگە، ورتاق مۇددە تابۋعا، ٴار ەل حالقىنىڭ قۇت ـ بىرىسىن كەڭەيتۋگە بولاتىندىعىن دالەلدەدى، ونىڭ ۇستىنە بۇل وڭىرلىك كاسىپ تىزبەگىنىڭ، قامداۋ تىزبەگىنىڭ ورنىقتىلىعىنا ٴتيىمدى، دۇنيە ٴجۇزى ەكونوميكاسىنا قوزعاۋشى كۇش ۇستەيدى. جۇڭگو دۇنيە ٴجۇزى كاسىپ تىزبەگىنىڭ، قامداۋ تىزبەگىنىڭ ماڭىزدى قۇرامداس ٴبولىمى، ٴبىز ٴوز رولىمىزدى ساۋلەلەندىرىپ قانا قالماستان، ٴوز جاۋاپكەرشىلىگىمىزدى اتقارىپ، دۇنيە جۇزدىك ساۋدا ۇيىمىنىڭ ەرەجەسىن نەگىز ەتكەن كوپ جاقتى ساۋدا ٴتۇزىلىسىن قورعاۋىمىز كەرەك. ٴوزارا پايدا جەتكىزىپ، تەڭ يگىلىككە كەنەلۋگە ٴتيىمدى بولسا بولعانى، مەيلى كوپ جاقتى مەحانيزم، الدە ەكى جاقتى مەحانيزم بولسىن، ٴبىز بەلسەندى، اشىق پوزيتسيا ۇستانامىز.

ٴبىز ونان ارى بىرقىتىلىقپەن سىرتقا ەسىك اشىپ، شەتەل ساۋداگەرلەرىنىڭ جۇڭگوعا كەلىپ قارجى قوسۋىنداعى ۇنامسىز تىزىمدىكتى ۇزدىكسىز قىسقارتىپ، قىزمەت وتەۋ كاسىبىن قامتىعان سىرتقا ەسىك اشۋدى ۇزدىكسىز ىلگەرىلەتەمىز. مەن كوپتەگەن شەتەل كاسىپورىندارىنىڭ جۇڭگونىڭ شارۋاشىلىق ـ ساۋدا ورتاسىنا نازار اۋدارىپ وتىرعاندىعىن بايقادىم، ٴبىز ٴالى دە بازارلانعان، زاڭمەن جونگە سالىنعان، حالىقارالانعان شارۋاشىلىق ـ ساۋدا ورتاسىن ۇزدىكسىز قالىپتاستىرامىز. جالپى ايتقاندا، كوپ ٴتۇرلى قۇلشىنىستار ارقىلى ىشكى سۇرانىستى كەڭەيتۋ بارىسىندا سىرتقا ەسىك اشۋدى ۇزدىكسىز كەڭەيتىپ، جۇڭگونىڭ شەتەل ساۋداگەرلەرىنىڭ قارجى قوسۋىنداعى ماڭىزدى ىنسانا جەرىنە، دۇنيە ٴجۇزىنىڭ ۇلكەن بازارىنا اينالۋىنا ۇزدىكسىز مۇمكىندىك جاسايمىز.

تىلشىلەر ٴماجىلىسى ينتەرنەتتەگى بەينە ەكران فورماسىندا جۇرگىزىلدى، نەگىزگى جيىن زالى حالىق سارايىنىڭ 3 ـ قاباتىنداعى جيىنى زالىندا اشىلدى، بولىمشە ٴماجىلىس زالدارى مەديا ەكى ٴماجىلىس اقپارات ورتالىعىندا اشىلدى. تىلشىلەر ٴماجىلىسى 110 مينۋتتاي جالعاستى.